

CUSTODIAR LA FORTALESA

El paper de FRONTEX en la militarizació
i securització dels fluxos migratoris en
la Unió Europea

Autoria: Ainhoa Ruiz Benedicto

Centre Delàs d'Estudis per la Pau

Carrer Erasme de Janer 8, entresol, despatx 9

08001 Barcelona

T. 93 441 19 47

www.centredelas.org

info@centredelas.org

Autoria: Ainhoa Ruiz Benedicto (<https://orcid.org/0000-0002-8973-6975>)

Agraïments: Guillem Mases

Aquesta investigació s'enmarca en la tesis doctoral d'Ainhoa Ruiz Benedicto del programa "Paz, conflictos y desarrollo" impartit per la Universitat Jaume I

Barcelona, novembre 2019

Disseny i maquetació: Esteva&Estêvão

Fotos: coberta, Bor Benedek/Wikimedia Commons; p. 5, Kripos_NCIS/flickr;
p. 9, Kruusamägi/Wikimedia Commons; p. 11, Markus Winkler/Wikimedia Commons;
p. 14, SV1XV/Wikimedia Commons; p. 25, eeas.europa.eu

D.L.: B-19744-2010

ISSN: 2013-8032

ISBN: 978-84-09-15535-4

INDEX

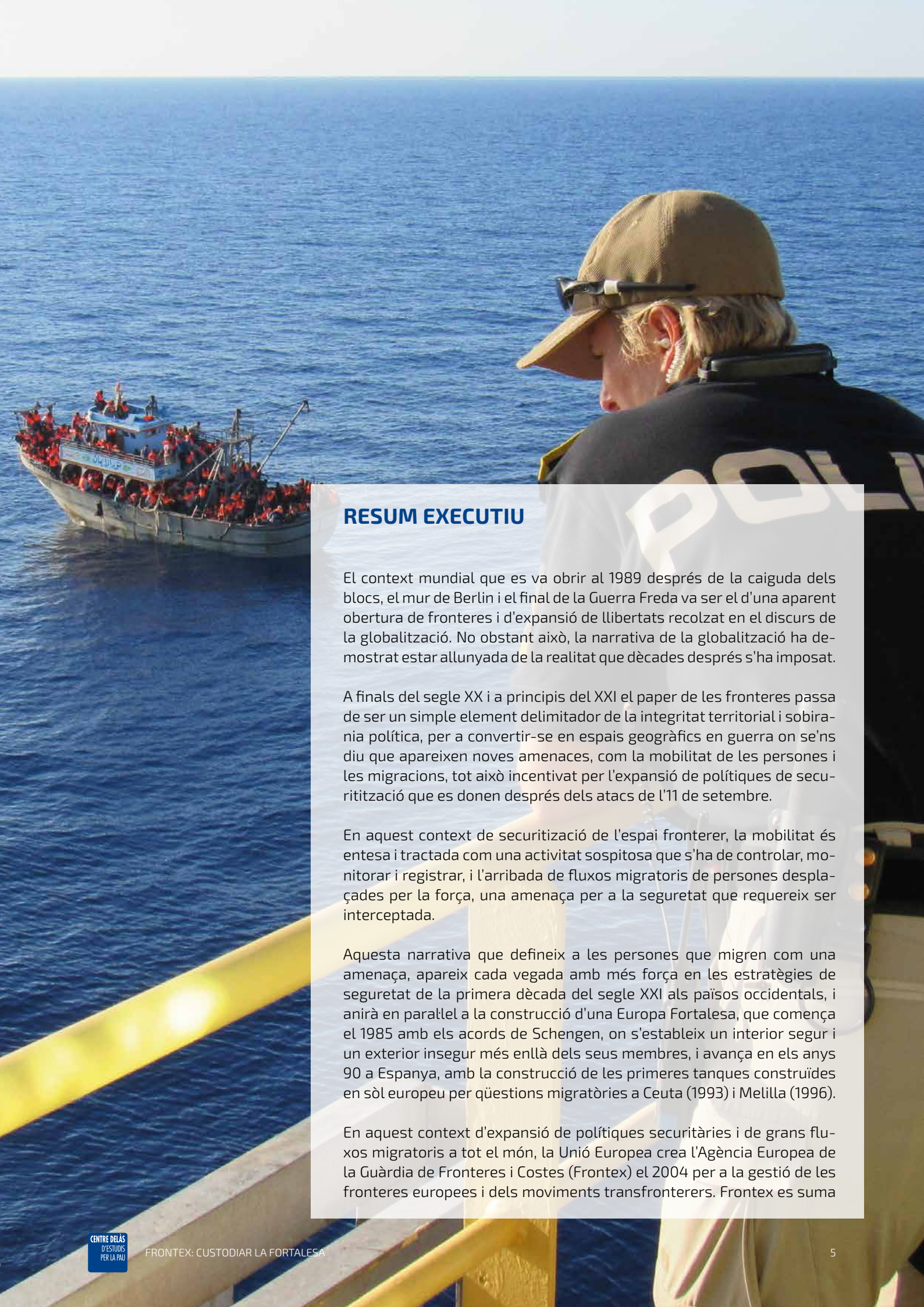
Resum executiu	5
Introducció	9
1. Contextualitzant frontex: noves polítiques de seguretat a l'espai fronterer	11
2. FRONTEX: custodiar la fortalesa	14
2.1 Mandat: securització i criminalització del moviment	14
2.2 Pressupost: recursos públics per a interceptar i controlar el moviment	16
2.3 Operacions conjuntes: la securització en pràctica	18
Conclusions	25
Bibliografia	27
Annex 1	32
Annex 2	32

ÍNDEX DE TAULES, GRÀFICS I ANNEXOS

Gràfic 1. Evolució del pressupost de Frontex per anys (2005-2018).....	16
Taula 1. Pressupost de las activitats operacionals de Frontex (2005-2018).....	16

ANNEXOS

Annex 1. Pressupost de Frontex (2005-2018).....	31
Annex 2. Operacions Conjundes de Frontex pels anys (2005-2018).....	31

RESUM EXECUTIU

El context mundial que es va obrir al 1989 després de la caiguda dels blocs, el mur de Berlín i el final de la Guerra Freda va ser el d'una aparent obertura de fronteres i d'expansió de llibertats recolzats en el discurs de la globalització. No obstant això, la narrativa de la globalització ha demostrat estar allunyada de la realitat que dècades després s'ha imposat.

A finals del segle XX i a principis del XXI el paper de les fronteres passa de ser un simple element delimitador de la integritat territorial i sobirania política, per a convertir-se en espais geogràfics en guerra on se'n diu que apareixen noves amenaces, com la mobilitat de les persones i les migracions, tot això incentivat per l'expansió de polítiques de securització que es donen després dels atacs de l'11 de setembre.

En aquest context de securització de l'espai fronterer, la mobilitat és entesa i tractada com una activitat sospitosa que s'ha de controlar, monitorar i registrar, i l'arribada de fluxos migratoris de persones desplaçades per la força, una amenaça per a la seguretat que requereix ser interceptada.

Aquesta narrativa que defineix a les persones que migren com una amenaça, apareix cada vegada amb més força en les estratègies de seguretat de la primera dècada del segle XXI als països occidentals, i anirà en paral·lel a la construcció d'una Europa Fortalesa, que comença el 1985 amb els acords de Schengen, on s'estableix un interior segur i un exterior insegur més enllà dels seus membres, i avança en els anys 90 a Espanya, amb la construcció de les primeres tanques construïdes en sòl europeu per qüestions migratòries a Ceuta (1993) i Melilla (1996).

En aquest context d'expansió de polítiques securitàries i de grans fluxos migratoris a tot el món, la Unió Europea crea l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (Frontex) el 2004 per a la gestió de les fronteres europees i dels moviments transfronterers. Frontex es suma

a tota una sèrie de mesures securitàries que es despleguen per a construir la denominada Europa Fortalesa.

Aquest informe busca analitzar el concepte i la pràctica de l'Agència creada per a gestionar les fronteres i els fluxos migratoris de la Unió Europea, així com la seva contribució a la seva securització i el seu paper a l'hora de custodiar l'Europa Fortalesa.

EL MOVIMENT I LA MIGRACIÓ COM A AMENÇA

L'anàlisi dels reglaments fundacionals i el mandat de l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (Frontex), mostra que les migracions són considerades un risc per a la seguretat de la Unió Europea al mateix nivell que crims com el tràfic de drogues o el contraban, la qual cosa permet l'aprovació de mesures excepcionals per a abordar-les.

L'anàlisi del reglament de 2016 de Frontex, on es dota a l'Agència de més competències, aprova l'ús de la força en l'exercici de les seves funcions, la qual cosa la converteix en una agència de contenció i coerció pel que fa al tractament dels fluxos migratoris.

El nou reglament de 2016 permet actuar en territori dels Estats membre sense el seu consentiment, la qual cosa vulnera la capacitat d'un Estat de tractar els fluxos migratoris des d'una altra òptica no securitària.

A partir de 2016 l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes passa de tenir un paper de facilitadora en les operacions de retorn a ser coordinadora, la qual cosa també serà visible en el pressupost creixent dedicat a aquestes operacions, com veurem més endavant.

LA PRÀCTICA SECURITÀRIA DE FRONTEx

El pressupost de l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes passa de 6,2 milions d'euros al 2005 a 288 milions d'euros al 2018. Un total de 1.658 milions d'euros per al període 2005-2018, amb un pressupost votat per a 2019 de 333 milions. El que expressa una aposta política per reforçar l'Agència com a sistema de control de fronteres. La major part del pressupost va destinat a les activitats d'operacions de Frontex.

L'anàlisi del pressupost de Frontex mostra la seva implicació creixent en les operacions de retorn, que han passat de tenir un pressupost de 80.000 euros al 2005 a 47,8 milions d'euros al 2018, i un pressupost votat de 63 milions per a 2019.

L'anàlisi mostra que, de les 19 principals operacions conjuntes realitzades per Frontex, cap té un mandat específic de rescat de persones ni inclou una flota civil en les seves accions. Totes elles es centren, amb més o menys enfoc, a combatre i interceptar diferents crims fronterers, entre els quals es troben majoritàriament els relacionats amb els fluxos migratoris.

Frontex col·labora, per a la gestió dels fluxos migratoris, amb una organització militar com és l'OTAN en les operacions conjuntes que es realitzen al Mediterrani per la Unió Europea (Operació Sofía), consolidant així una pràctica securitària i militarista en la gestió de les migracions.

L'Agència juga un paper crucial en el procés d'expansió de l'Europa Fortalesa actuant i coordinant operacions en tercers països a través de diverses operacions, com els *Coordination Points* i *Focal Points*, destinades a establir vincles i treball conjunt, formació a cossos de seguretat, així com un desplegament ràpid de Frontex en tercers països. D'aquesta manera s'externalitzen les polítiques migratòries de la UE, imposant un model de gestió per als fluxos migratoris.

Operacions desenvolupades al Mediterrani com *Poseidon* i *Triton* van tenir un pressupost per a 6 mesos d'activitat, de 18 milions i 19 milions, respectivament. Mentre que l'operació a la qual van substituir, *Mare Nostrum*, desenvolupada pel govern italià, va comptar amb un pressupost de 54 milions, també per a 6 mesos a l'octubre dels anys 2013 i 2014.

Operacions conjuntes com *Hermes* i *Attica* tenen com un dels seus principals objectius la detecció de persones migrades considerades il·legals i l'assistència per a organitzar operacions de retorn als països d'origen.

De les 19 operacions analitzades, només en una, *Vega Children*, s'esmenta el treball conjunt amb una organització humanitària, ACNUR, per al control dels moviments migratoris de menors a través de les fronteres.

L'anàlisi demostra una pràctica per part de Frontex pròpia de les polítiques de securització, que és l'ús de mesures d'emergència com és el desplegament dels RABIT (Rapid Border Intervention Team) per a interceptar els fluxos migratoris. Aquestes operacions d'emergència s'han dut a terme al 2010 i 2015, totes dues a les fronteres i aigües territorials gregues. Al 2015 el seu mandat essencial era interceptar a aquestes persones i identificar-les abans que arribessin a sòl europeu.

Els European Border Teams Members (EBTM) que vénen a substituir les RABIT a partir de 2016, disposen

d'un cos permanent de 1.500 efectius per a ser desplegats en cas de grans moviments migratoris. Entre les seves funcions s'inclouen les pròpies de Frontex, incloent les operacions de retorn i de retorn ràpid.

L'anàlisi mostra que el desplegament d'operacions conjuntes com l'EUROCUP per al reforç del control de les fronteres durant la celebració de l'Eurocopa, que es comencen a realitzar a partir de 2008, suposen l'expansió de polítiques de control i vigilància del moviment a les fronteres, fins i tot a les fronteres internes de la Unió Europea.

L'anàlisi de les operacions de retorn mostra que es produeix un augment de l'interès dels Estats membre en aquestes operacions. El seu número va augmentar en gairebé un 76% al 2018 respecte al 2017, segons dades de la pròpia Agència.

Aquestes pràctiques securitàries exercides per una Agència de la Unió Europea reforcen l'imaginari col·lectiu que les persones que migren són criminals, de l'existència d'un "interior" segur i un "exterior" insegur del qual fa falta aïllar-se, i reforçar les fronteres amb cossos de seguretat legitimats per a utilitzar la força. Reforçant, a més, les dinàmiques de poder territorial, en les quals l'origen d'una persona, entre altres factors, determina la seva llibertat de circulació. D'aquesta manera es potencia el tracte diferencial entre persones al seu pas per les fronteres.

D'aquesta manera, l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes custòdia les estructures i discursos de violència a la Unió Europea, allunyant-nos de les polítiques de defensa dels drets humans, de la convivència, de la igualtat i acolliment i de relacions més equitatives entre territoris.

INTRODUCCIÓ

L'informe *Custodiar la Fortalesa: el paper de Frontex en la securització dels fluxos migratoris a la Unió Europea* s'emmarca en un context on més de 70,8 milions de persones el 2018, segons dades de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) han estat desplaçades per la força de les seves cases (ACNUR, 2019). Algunes d'elles han arribat a les portes de la Unió Europea buscant protecció i asil, però el que s'han trobat són respostes polítiques que majoritàriament pretenen frenar i interceptar els fluxos migratoris en un marc de polítiques de securització, on les migracions es converteixen en una amenaça per a la seguretat, des dels governs dels Estats membre de la Unió Europea. Entre les respostes que es donen per respondre als fluxos migratoris, una d'elles és la creació de l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (Frontex) el 2004, que serà l'òrgan de la Unió Europea encarregat de custodiar el que des de diversos sectors socials de cultura de pau s'ha denominat Europa Fortalesa, i les pràctiques de la qual vindran a consolidar la criminalització dels moviments migratoris i la seva securització.

Per aquesta raó s'ha volgut centrar la recerca en un bloc que analitzi les eines que desplega l'Europa Fortalesa, en aquest cas mitjançant Frontex, per impedir la llibertat de moviment i el dret d'acolliment, des de la seva creació el 2004 fins a l'actualitat.

Per a la realització d'aquest informe s'han utilitzat les fonts de la pròpia Agència de la Guàrdia de Fronteres i Costes i de la Unió Europea, consultant els seus pressupostos i informes d'activitat anuals. L'anàlisi s'ha centrat en analitzar el reglament de Frontex, el seu llenguatge i el seu significat, així com les tendències que es donen en el seu pressupost,

extraient les partides més significatives, com són les operacions conjuntes i les operacions de retorn.

S'ha realitzat una taula amb totes les operacions conjuntes trobades en els informes d'activitat anuals des de la creació de l'Agència el 2005 fins a 2018, inclosa en els annexos. Cal destacar que s'han trobat operacions conjuntes en pàgines oficials de governs que no s'han trobat en els informes d'activitats anuals de Frontex. D'aquestes operacions han estat objecte d'anàlisi les que més han perdurat en el temps o que han presentat una tendència en els últims anys de convertir-se en operacions de llarga durada. Es presenta una anàlisi de les operacions conjuntes respecte als objectius, l'àrea d'acció, el mandat del

personal desplegat i les seves característiques més destacables.

En definitiva, amb aquesta recerca volem respondre a les següents preguntes: Quines polítiques es despleguen en els espais fronterers i en quin context? Com actua l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (Frontex) davant els moviments migratoris? I també analitzar de quina manera Frontex securitza el moviment de les persones desplaçades per la força. De tal manera que contribueixi a l'anàlisi del procés de militarització de les fronteres i de les polítiques securitàries aplicades als moviments migratoris que està desenvolupant la Unió Europea i els seus Estats membre.

1. CONTEXTUALITZANT FRONTX: NOVES POLÍTIQUES DE SEGURETAT A L'ESPAI FRONTERER

Les fronteres polítiques són una invenció de la política humana, que no ve donada de manera natural, per aquesta mateixa raó, conté tota una sèrie de significats que van més enllà dels mapes polítics. La frontera és un concepte multidimensional (Bauder, 2011: 1126), que forma part essencial de la política i del sistema internacional, social i econòmic. Les fronteres modernes defineixen el nostre sistema polític actual, delimiten territoris, sobirania, poblacions, identitats i dinàmiques econòmiques.

La frontera és essencialment una línia establerta pels Estats per delimitar els seus espais de sobirania, és a dir, fins on arriba el territori sobre el qual poden incidir, governar i aplicar les seves polítiques, i també sobre la població que habita en aquests territoris. Per a l'Estat-nació la frontera és un element essencial per a la seva existència perquè delimita tant el seu espai d'acció com els seus límits, on comença un altre Estat amb el seu propi espai.

En un sistema basat en Estats-nació com l'actual, la frontera és un element pràcticament inqüestionable, que constitueix la base de la sobirania dels Estats, definida en els conceptes de territorialitat i autoritat (Barkin i Cronin, 1994: 107). La frontera per tant és un element definitori, entre altres, de la seguretat d'un Estat-nació, i el seu traspass o posada en qüestió per un altre Estat suposa un acte d'agressió, que posa en

marxa els mecanismes d'ús de la força del propi Estat i de la comunitat internacional, i que pot arribar a generar greus tensions o conflictes i guerres, de fet, les disputes territorials constitueixen la major causa de rivalitats entre Estats (Zacher, M., 2001: 215).

Per tant, les fronteres formen part d'una sèrie de regles comunitàries internacionals basades en la sobirania dels Estats, i d'aquesta manera estan directament relacionades amb qüestions de seguretat nacional i internacional.

Aquesta relació entre frontera i seguretat, ha influït a l'hora de crear un context mundial en què els paradigmes de seguretat hegemònics implementats en el món són estatocèntrics i militaristes, és a dir ús de la força per proveir seguretat, de manera que s'asseguri la integritat territorial de l'Estat. El model estatocèntric i militarista incorpora la frontera com un element bàsic de seguretat i defensa. Per tant, existeix una estreta relació entre frontera i un determinat model de seguretat. La relació entre tots dos conceptes té una evolució respecte de les polítiques que es desenvolupessin en l'espai fronterer conduint, de manera cada vegada més freqüent, cap al reforç de les mesures de control (Vollmer A., 2012: 131).

Un dels moments que va semblar ser més rellevants quant a l'evolució de les fronteres, va ser la caiguda del mur de Berlín el 1989, la fi de la Guerra Freda i el creixent procés de globalització, que van fer creure que la política de murs i fronteres reforçades arriba-

ria a la seva fi, donant pas a una flexibilitat dels moviments de població a escala mundial.

No obstant això, la globalització ha quedat lluny de portar igualtat i connexió entre territoris o la plena llibertat de moviment que el seu discurs va prometre (Johnson i uns altres, 2011: 61; Jones i Johnson., 2016: 187). Tampoc ha suposat, com exposa Shamir (2016: 157), una obertura total i igualitària de les fronteres, més aviat ha augmentat la desigualtat territorial; depenent de la nació d'origen les persones viatgen amb major llibertat, control, seguretat i costos.

L'entrada en aquest món globalitzat i transnacional, no ha deixat a les fronteres amb la funció única de delimitació de la sobirania dels Estats i de seguretat de la seva integritat territorial i cohesió interna, més aviat han continuat sent utilitzades com a eina per a generar i reforçar jerarquies en el moviment, diferenciacions socials i exclusions (Shamir, 2016: 200; Walters, 2002: 571).

En aquest marc de la globalització es desperta la contradicció de les fronteres obertes i tancades, on la frontera més oberta es percep com una possible amenaça, o bé, que genera noves amenaces. Aquesta contradicció de promeses de fronteres més obertes alhora que la frontera lligada a noves amenaces, té com a conseqüència que des d'alguns sectors socials i polítics s'avanci cap a la securització de la frontera, per aquesta raó es produeix un reforç del paper de la frontera com a eina de control (Arieli, 2016: 493).

El caràcter complex i multidimensional de les fronteres a partir d'aquestes anàlisis, la seva rellevància en el manteniment del sistema internacional estructurat, principalment, després de la II Guerra Mundial, el seu paper de control de poblacions i del moviment, així com les noves percepcions lligades a la globalització que incideixen sobre les fronteres, fan que s'obrin nous escenaris per a la interpretació i l'abordatge de les fronteres, avançant en polítiques al mateix temps cap a la implementació de polítiques de securització.

El terme securització prové de l'àmbit de l'economia i es refereix al grau de certesa que generen les inversions. Serà l'Escola de Copenhaguen la que introduïxi i analitzi un nou marc en els estudis de seguretat al llarg dels anys noranta, abordant el nou concepte de securització (Emmers, 2013: 131) que afectarà plenament l'abordatge i tractament polític i social que es doni a les fronteres.

Per a l'Escola de Copenhaguen, la seguretat és que el subjecte no trobi ni percebi amenaces ni agressions, introduint també una perspectiva multidimen-

sional al concepte de seguretat, ampliant-lo del de seguretat militar. Les àrees que s'amplien més enllà de la seguretat militar i de la integritat de l'Estat són les del col·lectiu i les societats, per tant, la seguretat es relaciona amb les amenaces a les quals estan sotmesos aquests subjectes a nivell local i global. A la fi de la dècada del segle XX i, sobretot, a principis del XXI, la frontera apareix com un element que estableix fortes relacions entre el local i el global.

Aquesta multidimensionalitat de la seguretat és el que produeix el procés denominat securització, pel qual s'amplien els subjectes susceptibles de sofrir amenaces, de forma que elements propis de l'àrea de la política pública passen a ser una qüestió de seguretat (Salazar i Yenissey, 2011: 33), la qual cosa també diversifica i genera noves amenaces. Entre aquestes noves amenaces apareix el risc de la frontera oberta en un context de globalització i les noves amenaces que una frontera més porosa pot generar. És a dir, la frontera suposa una amenaça en si mateixa, així com els elements que es relacionen amb ella, com el moviment de les persones.

La securització també presenta una altra sèrie de característiques basades en conceptes i estratègies propis de l'avaluació i la prevenció de riscos, es crea la tendència a "governar a través del risc" (Muller, 2009: 68) el que significa l'adopció per part dels governs de tota mena de mesures per implementar la doctrina de "risc zero". Això significa que a la frontera es despleguin mesures amb la finalitat de poder filtrar els elements que puguin suposar una amenaça, potenciant així la societat del control i la vigilància.

Es consoliden cada vegada més els sistemes de recopilació i anàlisi de dades, s'expandeix la recollida de dades biomètriques i la seva anàlisi mitjançant algoritmes amb la finalitat de detectar elements de risc (Amoore, 2009: 50). Aquesta expansió de sistemes de control estableix el que Muller (2009) denomina tecnològització de la seguretat, és a dir, subordinar la seguretat a la tecnologia.

La multitud d'amenaces i la implementació de polítiques de "risc zero" també impliquen assumir un estat d'alerta i emergència constant, la qual cosa legitima amb més facilitat que s'aprovin polítiques des de la perspectiva política de l'excepcional.

És important assenyalar que dins del procés de securització, apareix també el militarisme, ja que el procés securitari uneix l'àmbit de la seguretat pública amb la guerra (Salazar i Yenissey, 2011: 34). A més, el paradigma hegemònic per proveir seguretat continua basant-se en els principis del militarisme;

ús de la força, coerció, més armes per aportar més seguretat, i seguretat a través de l'eliminació de l'element amenaçador.

D'aquesta manera s'amplien els referents a la seguretat, la qual cosa produeix un canvi en el sentit que ja no és només l'Estat el referent de la seguretat. No obstant això, es continuen mantenint les mateixes eines coercitives, i per les mateixes raons, protecció de la cohesió de l'Estat-nació i els elements claus que el componen. Es manté el paradigma hegemònic per a proveir seguretat: militarisme.

El procés de securització de les fronteres que comença a la dècada dels anys noranta es reforça amb l'entrada al segle XXI, principalment pels atacs de l'11 de setembre (11-S). Els atacs van produir un gir en els paradigmes de seguretat occidental que ja es trobaven en revisió i debat després de la Guerra Freda (Nuruzzaman, 2006: 228). Els atacs van disparar l'alarma nacional i mundial i van activar mesures de caràcter excepcional a través de polítiques com la Patriot Act, mitjançant la qual es va aprovar la creació del departament de Homeland Security als Estats Units. El terrorisme a un nivell desconegut fins llavors a Occident, globalitzat i transnacional, va venir acompanyat d'una retòrica política de por i inseguretat que va desfermar un estat d'alarma permanent: qualsevol atac era possible, en qualsevol lloc i en qualsevol moment, contra qualsevol subjecte de la nació.

El procés de securització comença amb el discurs polític exercit des de diferents espais de poder sobre les noves amenaces, i la consegüent acceptació social de les mesures extraordinàries aprovades, tal com

defineixen autors com Messina (2016: 530) Emmers (2013: 132) o Vollmer (2012:131).

D'aquesta manera es comença a consolidar el procés de desenvolupament d'una seguretat més lligada a la Seguretat Nacional o Homeland Security que a la denominada Defensa Nacional, que influenciarà als països del món occidental i a tothom. Amb la creació del DHS (Department of Homeland Security), es consolida el procés de "securització" (Mutimer, 2013) als Estats Units, i influenciarà a la resta d'Estats.

La securització té un impacte a tot el món i en la gestió de diferents esferes de la política de manera que es produeixen canvis substancials en la forma en què s'aborden les polítiques públiques en relacionar-les amb la seguretat. Algunes polítiques de l'àrea social que es securitzen són; un model econòmic, social, polític, infraestructures, epidèmies o les fronteres i la immigració, entre altres.

En aquest sentit les fronteres també es veuen afectades, de manera que es conceben com a espais d'excepció on desplegar mesures d'emergència i on el moviment de les persones i els fluxos migratoris es tornen una amenaça.

En conclusió, existeix una forta relació entre frontera i seguretat. Aquesta relació ha evolucionat amb el pas dels anys arribant a definir el sistema internacional actual d'Estats-nació. A la fi del segle XX i, sobretot, a principis del XXI s'estableix una especial relació entre el procés de securització i frontera, de manera que alguns sectors analitzen l'aparició de noves amenaces lligades a la frontera i l'inici, reforç i consolidació del procés de securització fronterera.

2. FRONTEX: CUSTODIAR LA FORTALESA

2.1 MANDAT: SECURITIZACIÓ I CRIMINALITZACIÓ DEL MOVIMENT

L'Agència Europea per al control de les fronteres (Frontex) es crea l'any 2004 a Varsòvia conforme al que es disposa en el Reglament (CE) núm. 2007/2004 del Consell (Consell Europeu, 2004), encara que l'Agència Europea per a la Guàrdia de Fronteres i Costes no seria operativa fins a 2005. El seu mandat és el de controlar l'efectivitat i coordinar a les autoritats encarregades dels controls fronterers exteriors entre Estats membre de la Unió Europea i de l'espai Schengen, i donar suport operatiu i tècnic als països que ho requereixin. També ha d'elaborar una estratègia i valorar el control efectiu de les fronteres i les amenaces a la qual pot haver de fer front.

La seva principal funció és la de controlar els crims relacionats amb els espais fronterers, com el contraban o el tràfic de drogues, això també inclou interceptar a les persones refugiades i migrades perquè no arribin a territori dels Estats membre, de manera que cap Estat hagi de gestionar el registre, la possible petició d'asil o el retorn de la persona. Aquest tipus d'actuacions es realitzen sota el nom de "operacions contra el tràfic de persones" o lluita contra "la migració irregular".

També s'encarrega de vigilar i controlar els moviments de les persones per les fronteres internes i

externes de la Unió Europea i de l'espai Schengen ja que el propi moviment de les persones s'ha securitzat, i per tant, tornat una amenaça per a la seguretat nacional. Com a resultat, no és una Agència de rescat de persones, sinó que la seva activitat es centra en la vigilància de les fronteres i la detecció del crim transfronterer.

Frontex no va disposar de mitjans propis fins a 2016, moment en què s'amplia el seu mandat i es posa a la seva disposició equips i agents propis, encara que els Estats membre encara han de continuar cedint materials, equips i personal per a les seves operacions. El 2019 el Consell Europeu arriba a un acord per a reforçar Frontex fins a 2027, dotant l'agència de major capacitat operativa, poguent actuar en tercers països i tinguent un paper de major reforç en les operacions de retorn. També decideix augmentar en 10.000 els efectius propis i dotar-la d'un pressupost propi per a adquirir equips propis.

Entre les seves funcions s'inclouen (Unió Europea, 2017):

- Anàlisi de riscos: avalua els riscos per a la seguretat de les fronteres en un informe que publica cada any. Entre les amenaces o riscos a la seguretat apareix la immigració. Les anàlisis de riscos es basen en la premissa de "risc zero" (Muller, 2009), característica de les polítiques de securització, que implica un estat permanent d'alerta i justifica l'ús de pràctiques extraordinàries.

■ **Operacions conjuntes:** Frontex és l'encarregada de coordinar el personal en les zones frontereres quan ho reclami un Estat membre o sota la seva recomanació. Aquestes operacions es realitzen conjuntament amb cossos de seguretat o cossos paramilitars, com pot ser la Guàrdia Civil a Espanya o la *Guardia di Finanza* a Itàlia. També amb militars com ocorre amb l'operació *Sofia*, realitzada amb suport de vaixells de l'OTAN.

■ **Resposta ràpida:** coordina equips de resposta ràpida RABIT (*Rapid Border Intervention Team*) per a controlar les fronteres en cas d'arribada de persones a les fronteres exteriors. El que comporta impedir l'entrada de persones en territori de la Unió Europea o Schengen. L'expulsió forçosa, la devolució en calent, o el trasllat a un Centre d'Internament per a Estrangers solen ser les opcions per a les persones que arriben a les portes d'Europa desplaçades per força.

■ **Recerca:** coordina els diferents sectors que investiguen i desenvolupen sobre tecnologies de control fronterer. La indústria militar i de seguretat està vinculada a la recerca en el control de fronteres, amb el desenvolupament de tecnologies i equips de vigilància i control.

■ **Formació:** s'encarrega que la formació sigui la mateixa per a totes les autoritats frontereres dels Estats. El tipus de formació contribueix a la securització de les fronteres ja que la immigració ara és tractada com altres amenaces convencionals (contraban, pirateria o tràfic de drogues) i amb els mateixos mitjans. Frontex ha hagut d'externalitzar gran part de les seves formacions a causa del volum de treball que requereix homogeneïtzar la formació entre els Estats i la grandària de la seva unitat d'entrenament (Léonard, 2010: 241).

■ **Retorns conjunts:** Frontex assegura que desenvolupa bones pràctiques en el retorn dels immigrants als seus llocs d'origen. Aquest és un dels aspectes més polèmics per les "devolucions en calent" que realitzen moltes vegades els Estats i Frontex en les seves operacions conjuntes (Léonard, 2010: 240), violant el principi de "no devolució (*non-refoulement*)", recollit en l'article 33 de la Convenció de Ginebra, de 1951 i diversos tractats internacionals, que inclou el rebuig en frontera sense haver estudiat el possible risc de retorn per a la vida de la persona (Marengoni, 2016: 6). Alguns països com Espanya, Itàlia o Grècia ja han estat condemnats per realitzar devolucions en calent (2016: 4).

El paper de Frontex és el de facilitar els vols de deportació fins el 2016, moment en què passa a ser un agent eminentment de coordinació, com veurem, el seu pressupost per a les operacions de retorn anirà en progressiu augment. Algunes operacions de retorn, a més, es realitzen amb la col·laboració o en territori de tercers països, on la transparència sobre les pràctiques es complica, ja que hi ha una part important de l'operació que depèn d'aquest tercer país i que no està subjecte a les mateixes lleis que els Estats membre de la UE.

■ **Intercanvi d'informació:** contribueix al desenvolupament i implementació de sistemes de control i emmagatzematge de dades massives de control fronterer i facilita el seu intercanvi entre agents. L'acumulació de dades i el registre de moviments forma part del sistema de reforç, control i vigilància del sistema fronterer securitari.

Després d'anys d'activitat, alguns Estats consideren que Frontex no ha estat una eina amb suficients mandats i atribucions com per a ser efectiva en el control de fronteres (Comissió Europea, 2015), i que ha presentat deficiències operatives en part a causa de la seva dependència d'equips i personal de la voluntarietat dels Estats membre. Per aquesta raó en el 2016 és transformada en l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (encara que conservarà el nom de Frontex) amb un nou reglament 2016/1624 (Diari Oficial de la Unió Europea, 2016), en el qual es contempla que compti amb un ampliació del seu personal, un total de 1.500 agents en reserva que podrà mobilitzar en cas del que l'Agència consideri una emergència migratòria (2016: 4), així com equips.

També veurà les seves atribucions i competències ampliades. Algunes d'elles han estat objecte de polèmica, entre les quals destaquen les següents:

■ **Capacitat per a operar en territori d'un Estat membre sense el seu consentiment:** el reglament (2016:4) contempla que l'Agència pot actuar en el territori d'un Estat membre sota ordre de la Comissió Europea ¹, si es considera que l'Estat en qüestió no és capaç, o no pot fer front a una emergència, com pot ser el cas de l'arribada de persones desplaçades a la força. Això implica que un Estat no pugui considerar tractar els fluxos migratoris o altres qüestions relatives a les fronteres com consideri més oportú, ja que la resta de països tenen capacitat per a decidir intervenir en el seu territori.

■ **Ús de la força:** el reglament especifica la capacitat d'usar la força en cas necessari, la qual cosa im-

1. La decisió és presa per majoria qualificada dels Estats membre de la Unió Europea

plica que es pot utilitzar la força i la coerció contra persones migrades i refugiades, i per tant un tractament militaritzat de la qüestió migratòria:

En l'exercici de les seves funcions i competències, els membres dels equips estaran autoritzats per a emprar la força, incloses armes reglamentàries, munició i equip, amb el consentiment de l'Estat membre d'origen i de l'Estat membre d'acolliment, en presència dels guàrdies de fronteres d'aquest últim i de conformitat amb el seu dret nacional. L'Estat membre d'acolliment podrà, si així ho permet l'Estat membre d'origen, autoritzar els membres dels equips perquè utilitzin la força en cas que no es disposi de guàrdies de fronteres de l'Estat membre d'acolliment (2016: 38).

- Paper més actiu en les operacions de retorn: segons el nou reglament (2016: 5) Frontex pot organitzar i coordinar per iniciativa pròpia operacions de retorn, quan abans el seu rol era principalment el d'actuar com a facilitador. Pot, per tant, aportar supervisors de retorn forçós, escortes, especialistes i equips d'intervenció. També contempla l'ús de la força per a les operacions de retorn (2016: 29).
- Major cooperació amb tercers països: operacions conjuntes que inclouen territori de tercers països. Això forma part de la política d'externalització de les fronteres, que delega en tercers països la gestió dels fluxos migratoris. La majoria d'ells, com a denúncia l'informe publicat pel *Transnational Institute*: "Expanding the Fortress" són països que presenten serioses deficiències per a garantir els drets humans de les persones retornades (Akkerman, 2018). Això també implica un nivell d'ingerència per part de la Unió Europea en tercers països, pel fet que tercers països amb condicionats mitjançant diferents acords a l'aplicació de polítiques en qüestió migratòria segons l'agenda de la UE, i a la mobilització de recursos concorde a les necessitats de la Unió Europea per al control de les fronteres i dels fluxos migratoris.
- Anàlisi i avaluació de l'Agència sobre les fronteres exteriors: l'Agència avaluarà la gestió dels Estats membre de les fronteres exteriors amb la finalitat d'imposar mesures per a la millora del control de les seves fronteres. Aquestes mesures de reforç del perímetre europeu expandeixen l'aplicació de polítiques que fan avançar cap a l'Europa Fortalesa.

- Establir controls fronterers interiors: en cas de situacions excepcionals l'Agència pot establir controls fronterers a l'interior de la zona Schengen.

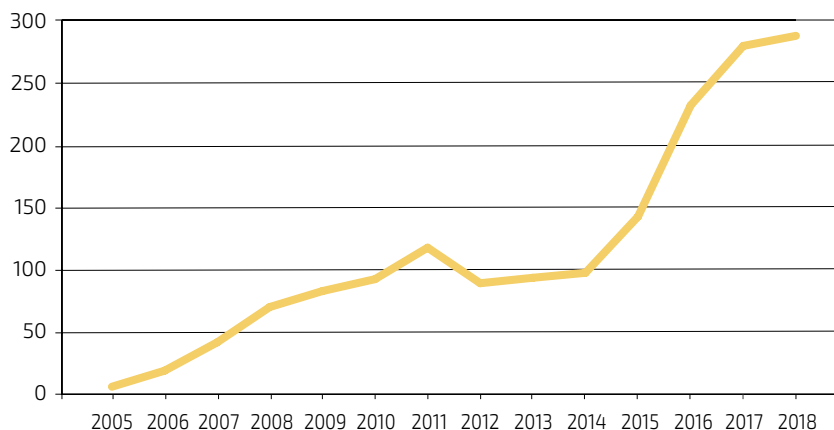
En definitiva, tant el concepte com la pràctica de l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes es basen en la securització dels moviments de persones en concret i dels fluxos migratoris en general, abordant-los com una amenaça a la qual es respon amb un enfocament de seguretat militaritzada. El seu mandat principal és el de combatre i interceptar els crims en els espais fronterers, per tant, no se li pot considerar una agència de rescat de persones. A més, tant Frontex com els Estats membre de la Unió Europea aborden les migracions i el moviment de les persones amb els mateixos mitjans que crims com el tràfic de persones, drogues o el contraban, ignorant pràctiques i mitjans humanitaris.

2.2 PRESSUPOST: RECURSOS PÚBLICS PER A INTERCEPTAR I CONTROLAR EL MOVIMENT

El pressupost de l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes s'ha anat incrementant notablement des del moment de la seva creació, arribant a un total de 1.658 milions d'euros per al període 2005-2018, amb un pressupost votat per a 2019 de 333 milions. Hi ha un petit descens del pressupost en 2012, que experimenta un gran creixement a partir d'aquesta data. El pressupost augmentarà de manera notable a partir del 2015, data que també destaca per la construcció massiva de murs per part de països membre per a tancar la ruta una de les principals rutes de desplaçament de persones, la dels Balcans (Ruiz Benedicto i Pere Brunet, 2018: 23).

Les activitats operacionals que defineixen la principal activitat de Frontex és on es destina la major part del seu pressupost i recursos, raó per la qual s'ha analitzat amb major profunditat. Dins de les activitats operacionals trobem les operacions conjuntes, que són aquelles que l'Agència realitza amb tercers països basades en la seva anàlisi de riscos i que són les que estan centrades en detectar i interceptar crims fronterers, vigilar i controlar els moviments a les fronteres d'Estats membre de la Unió Europea i de tercers països, així com coordinació i suport en operacions de retorn de persones als seus països d'origen, l'entrenament de personal, cooperació amb altres països i altre tipus d'activitats.

Gràfic 1. Evolució del pressupost de Frontex per anys (2005-2018)

Font: Elaboració pròpia a partir dels pressupostos anuals de Frontex (Frontex, 2005-2018)

Millions d'euros corrents

En la taula següent es mostra el pressupost total de les activitats operacionals i algunes de les partides incloses en aquest pressupost que es consideren més significatives per al període 2005-2018.

Dins de les activitats operacionals es troben les operacions conjuntes de retorn. Abans de l'ampliació de funcions de l'any 2016, l'Agència era un agent facilitador de les operacions de retorn, encara que observem que també proporcionava pressupost per a la seva execució. En els anys 2011, 2012, 2014 i 2015 aquestes operacions deixen d'aparèixer com a tals en els informes del pressupost de Frontex, la qual cosa no significa que no es realitzin, sinó que poden estar incloses en altres partides. A partir del 2016, Frontex

passa de tenir un rol de facilitador a coordinador, de manera que apareix a la partida com a "Operacions de suport en el retorn", que ja reflecteix una tendència en forma i pressupost destinat a aquesta mena d'operacions.

En definitiva, l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes és l'aposta política de la Unió Europea per a la gestió de les fronteres i els fluxos migratoris, com demostra el seu pressupost creixent, que es dispara a partir de 2015. La implicació de l'Agència en les operacions de retorn també va en augment, la qual cosa denota que els Estats membre han decidit impulsar el paper de Frontex en aquesta mena d'operacions.

Taula 1. Pressupost de les activitats operacionals de Frontex (2005-2018)

Euros corrents

	Total activitats operacionals	Operacions conjuntes (terra, mar i aire)	Operacions de cooperació en el retorn	Operacions de suport en el retorn	Entrenament
2005	4.024.300	3.400.000	80.000,00		250.000
2006	19.166.300	10.764.300	325.000,00		1.060.000
2007	27.326.000	19.865.000	600.000,00		3.505.000
2008	70.432.000	38.450.000	560.000,00		6.410.000
2009	83.250.000	42.900.000	2.250.000,00		6.500.000
2010	61.611.843	34.770.843	9.341.000,00		7.200.000
2011	86.730.500	73.223.500			5.600.000
2012	58.951.000	46.993.000			4.000.000
2013	62.550.900	39.531.900	8.850.000,00		4.760.000
2014	60.348.700	46.330.700			4.050.000
2015	111.228.000	92.009.000			4.320.000
2016	188.897.000	121.977.000		39.585.000	5.000.000
2017	225.652.794	129.365.000		53.060.000	8.978.285
2018	218.324.187	128.100.000		47.853.080	9.801.239

Font: Elaboració pròpia a partir dels pressupostos anuals de Frontex (Frontex, 2005-2018)

2.3 OPERACIONS CONJUNTES: LA SECURITZACIÓ EN PRÀCTICA

L'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes normalment actua en el marc d'operacions conjuntes amb els cossos de seguretat de països membre, i ho fan en els tres espais fronterers; terra, mar i aire. Es despleguen operacions basant-se en l'anàlisi de riscos que ells mateixos realitzen o a petició d'algun Estat membre. Per a això es valora la situació concreta de l'Estat demandant i el tipus d'operació necessària, per a la qual es realitzarà també una anàlisi de riscos i un pla operacional en el qual es defineixen els equips i el personal necessaris per a dur-lo a terme. Després de l'aprovació del pla, Frontex fa una crida als Estats membre perquè col·laborin amb recursos, que una vegada aconseguits permeten l'autorització del desplegament.

Les anàlisis de riscos de Frontex es basen en la situació de les fronteres exteriors, les tendències migratòries, la situació dels països d'origen i trànsit, mètodes utilitzats per les xarxes de tràfic de persones i fortaleses i vulnerabilitats dels controls fronterers.

S'ha realitzat una taula amb totes les operacions conjuntes oposades en els informes d'activitat anuals des de la creació de l'Agència l'any 2004 fins el 2018 (amb pressupost per a operacions conjuntes a partir de 2005). Les operacions han estat triades d'una taula més completa i exhaustiva inclosa en els annexes,² sobre la base dels següents criteris: la durada en el temps (més de 3 anys de durada); el desplegament dels RABIT, pel seu caràcter d'emergència i desplegament ràpid, i la possible continuïtat en anys posteriors d'algunes operacions (últimes operacions). Cal destacar que s'han trobat operacions conjuntes en pàgines oficials de governs que no s'han trobat en els informes d'activitats anuals de Frontex, la qual cosa denota certa irregularitat en la transparència sobre les activitats de l'Agència.

Cal assenyalar que les operacions que més s'han allargat en el temps són aquelles desenvolupades per a controlar les fronteres marítimes com: *Poseidon*, *Hera*, *Índalo*, *Minerva*, *Attica* o *Hermes*. La majoria d'ella operen en la mar Mediterrània, ampliant-se algunes per al control del nord d'Àfrica com són el cas de *Minerva* i *Hera*.

També és important destacar l'operació *Coordination Points* pel seu significat a nivell operatiu per a l'Agència, que suposa implementar punts de coordinació, tant en Estats membre com en països de fora de la UE, per la seva utilitat per al desplegament de

les forces ràpides de gestió de fronteres (*European Border Teams Members*), i com a conseqüència de les polítiques d'externalització de fronteres. Com exposa Akkerman (2018) en el seu informe, l'externalització de les fronteres, és a dir, que tercers països tinguin en la seva agenda i la seva pràctica política, a través d'acords amb la UE, l'obligació o responsabilitat de controlar i imposar mesures per a controlar els seus fluxos migratoris.

S'assenyalen les dues operacions de RABIT, ja que només s'han produït dos desplegaments d'aquests equips des de la creació de l'Agència (sense comptar maniobres d'entrenament), tots dos a petició de Grècia, i que van ser justificats per l'arribada de grans fluxos migratoris.

Existeix una operació a la qual val la pena fer esment, que no apareix en la taula ja que es tracta d'una operació que es realitza coordinadament amb l'OTAN, que no és estrictament de Frontex i que no apareix en els seus informes d'activitat, encara que si apareix nomenada en l'apartat de l'operació *Tritó*: l'operació *Sofia*. Aquesta operació estableix un precedent d'actuació conjunta amb patrulles de l'OTAN per a la gestió dels fluxos migratoris, que suposa una clara militarització de la migració.

Resulta necessari destacar que al començament de la creació de l'Agència, els informes no són molt específics quant a les operacions, i que després la informació que es dóna en cada informe és molt variable. Per tant, hi ha operacions que poden haver durat més del que s'estableix en la taula.

A més, s'han detectat algunes operacions que no apareixen en els informes publicats per Frontex però sí en altres fonts consultades, també algunes que no apareixen en l'informe d'un any determinat però que altres fonts confirmen que es van dur a terme aquell any. Per exemple, l'operació *Mos Maiorum* no apareix en els informes de Frontex, però sí en un document del Consell Europeu accessible en la web de Statewatch (Statewatch, 2015b), el mateix ocorre amb l'operació *Atles* que no apareix en els informes de Frontex però sí en una pàgina de la Comissió Europea (Comissió Europea, 2019). L'operació *Triton* apareix en l'informe de 2014, però no en els posteriors, per altres fonts (Frontex, 2016b) i Consell Europeu (2018) sabem que aquesta operació dura fins al 2017, per a tornar a aparèixer en l'informe d'activitats del 2018. Hi ha informes que aporten molta més informació que d'altres.

Per tant, les dades de les operacions són aproximades, estimant-se que les operacions siguin en realitat més de les analitzades i les aportades en els annexos.

2. La taula d'operacions totals de Frontex es pot consultar en l'annex 2 "Operacions conjuntes de Frontex per anys (2005-2018)"

En conclusió, els informes presentats per Frontex sobre les seves activitats varien cada any quant a la informació i dades que aporten sobre cada operació. Per tant, els aquí analitzats sobre la quantitat d'operacions realitzades, el seu temps de durada i els països implicats són orientatius, però prou representatius per a poder realitzar una anàlisi sobre la mena d'activitats que realitza Frontex.

2.3.1 PRINCIPALS OPERACIONS CONJUNTES DE FRONTEX (2005-2018)

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
FOCAL POINTS	2005-2018	En base a l'anàlisi de riscos de Frontex	Aeroports

Frontex estableix els *Focal Points* per a tenir intercanvis a llarg termini de guàrdies de fronteres especialitzats en punts clau de les fronteres exteriors de la UE. La idea i objectiu principal és contribuir a la implementació del *Integrated Border Management Concept* de la UE (Frontex, 2016b). També es contempla la cooperació amb tercers països amb el desplegament d'efectius de Frontex. Cada *Focal Point* s'activa per a assistir a les autoritats locals amb els controls de frontera per a gestionar l'arribada massiva de persones migrades i altres activitats transfrontereres com el contraban o la falsificació de documents (Frontex, 2014a). L'operació també contempla integrar-se en altres operacions conjuntes en les mateixes àrees. El 2013 l'àrea d'operacions de tercers països contemplava: Moldàvia, Ucraïna, Albània, Sèrbia, República de Macedònia.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
POSEIDON	2006- 2018	Grècia	Mediterrani central fronteres marítimes (mar Egeu) i terrestres: Grècia i Bulgària

L'operació conjunta *Poseidon* s'implementa pels grans moviments migratoris que arriben a les portes d'Europa per la ruta dels Balcans i pel nord d'Àfrica. L'operació comença el 2006 en el marc de les *European Patrols Network (EPN)*(a), juntament amb altres operacions de patrulles conjuntes: *Hera*, *Índalo*, *Minerva*, *Tritón*....

Més de 5.000 persones provinents sobretot de l'Afganistan, el Pakistan i Bangladesh intenten passar les fronteres europees en el primer trimestre de 2010

(Frontex ,2011c). En aquest moment es veu reforçada per a substituir també a l'operació *RABIT 2010* a Grècia (Frontex,2011d), i establir un marc operatiu més ampli, abastant les fronteres de Grècia amb Turquia, Albània i Bulgària. 26 estats membres formarien part de l'operació, en el control fronterer per terra, mar i aire.

El seu principal objectiu serà interceptar l'entrada de persones migrades, registrar-les i identificar-les i assistir a les autoritats gregues en els retorns i re-admissions en els punts amb més volum de persones. Encara que els seus objectius cada vegada s'aniran ampliant més i inclouran entre les seves funcions crims relacionats amb el contraban, la pesca il·legal i altres activitats de l'espai fronterer

Tant *Poseidon* com *Tritón* es veuran reforçades quan es tripliqui el seu pressupost el 2015 (Frontex, 2015b) 18 milions de € per a mig any per a l'operació *Poseidon* i 38 milions de € per a un any a *Tritó* (Frontex, 2015c). Així i tot, no arribarien a igualar la de l'operació italiana *Mare Nostrum*, que disposava d'un pressupost de 9 milions al mes (Taylor, 2015). Aquest reforç inclourà un desplegament d'efectius ràpids, entre ells experts a filtrar a les persones que arriben, a qüestionar-les i en l'anàlisi d'empremtes dactilars. Cal considerar que l'ampli espai geogràfic d'actuació de l'operació redueix considerablement la possibilitat de rescatar a persones en la mar.

L'any 2015, l'operació serà substituïda per la *Poseidon Rapid Intervention (PRI)* (Frontex, 2015a). La PRI va ser inicialment concebuda per a realitzar-se a la fi de 2015 amb un període de tres mesos. Els Estats membre van contribuir amb diversos experts i equip tècnic. L'objectiu de l'operació va ser accelerar el registre i la identificació de persones a les illes gregues. El 2016 comença la col·laboració amb les patrulles de l'OTAN (*Operació Sofia*) operatives en el Mediterrani central, militaritzant per complet la qüestió dels fluxos migratoris.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
HERA (9)	2006-2018 (D'agost a octubre)	Operació conjunta de Frontex	Mediterrani occidental: Canàries i costa d'Àfrica occidental: Mauritània, Senegal, Cap Verd

(9) Guardia Civil (2016)

Es desenvolupa en la zona terrestre de les Illes Canàries i en aigües senegaleses i és finançada per Frontex, comptant amb la col·laboració de França. El seu principal objectiu, com el de l'operació *Índalo*, és la de

frenar l'entrada de persones a la Unió Europea, encara que de manera secundària també persegueixi altres activitats. La Guàrdia Civil contribueix amb un vaixell, un patruller, un Centre de Coordinació Internacional (ICC)(b) a Madrid i el Centre Regional a Las Palmas de Gran Canàries.

La primera operació *Hera* es va realitzar el 2006 per primera vegada i sempre es desplega durant els mesos d'estiu quan els moviments migratoris són més freqüents. Aquesta operació està en el marc de les *European Patrols Network (EPN)*.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
ÍNDALO (10)	2006-2018 (De juliol a octubre)	Operació conjunta de Frontex	Mediterrani occidental: sud de l'Estat espanyol

(10) Guardia Civil (2016)

És la primera operació de control de fluxos de migració liderada per la Guàrdia Civil espanyola i el seu principal objectiu és controlar l'arribada de persones a les fronteres aèries i marítimes del sud peninsular. També contempla lluita contra activitats criminals transfrontereres. L'operació serà finançada per Frontex, que també ha desplegat 69 oficials en l'Estat Espanyol, juntament amb un vaixell i un aeroplà que assisteixen en tasques de vigilància i de contraban. L'operació serà duta a terme en les aigües de Cadis, Màlaga, Granada, Almeria i Múrcia, amb la participació dels estats de Bèlgica, República Txeca, França, Itàlia, Letònia, Noruega, Polònia, Portugal, Romania i Suècia.

Aquesta operació també es porta realitzant des del 2006 en els mateixos mesos i també entra en el marc de les *European Patrols Network (EPN)*.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
MINERVA (9)	2006-2016, 2018	Operació conjunta de Frontex	Mediterrani occidental: sud de l'Estat espanyol i el nord d'Àfrica

(11) Ministerio del Interior de España (2017)

Aquesta operació es desenvolupa en els ports d'Algesires, Tarifa i Ceuta en l'Estat espanyol. Té per finalitat assegurar el retorn de les persones migrades després de la seva detecció a través d'inspeccions en els punts fronterers, i la detecció de crims en els espais fronterers. L'operació és liderada per la Policia Nacional espanyola i coordinada per Frontex.

En l'operació participen efectius de dotze estats membres; França, Itàlia, Portugal, Bèlgica, Holanda, Polònia, Estònia, Lituània, Romania, Dinamarca, Suïssa i Noruega, i un tercer país convidat, Moldàvia

Es desenvolupa des del 2006 en els mateixos mesos de l'any. També es troba en el marc de les *European Patrols Network (EPN)*.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
COORDINATION PONTS (10)	2006-2018	Frontex, sobre la base de la seva anàlisi de riscos	Estats membre i tercers països

Aquesta operació suposa la creació dels denominats Punts de Coordinació de Frontex, que té com a objectiu garantir que els Estats membre puguin intercanviar experts en tots els àmbits professionals de la vigilància de fronteres. També inclou a tercers països per a l'intercanvi d'informació de riscos relacionats amb les fronteres.

A partir del 2013 servirà principalment per al desplegament de les EU Border Guard Teams entre dos països de fora de la UE (Frontex, 2013:10). Els tercers països instal·laran observadors per a aprendre a utilitzar aquests equips de guàrdies de fronteres quan s'hagin instal·lat en ells els Punts de Coordinació. El 2013 s'instal·laran cinc nous Focal Points, sobretot en països de la regió dels Balcans, arribant a un total de 36.

Això suposa una externalització de les polítiques de gestió de les fronteres, on s'imposa a tercers països les polítiques de la UE en matèria de control dels fluxos migratoris.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
HERMES	2008-2016, 2018	Itàlia sol·licita anàlisi de riscos de Frontex	Mediterrani: costes d'Itàlia i Malta. Illes Pelagies, Sicília i Itàlia

Segons l'Agència, una altra tasca important serà aportar assistència a l'organització d'operacions de retorn als països d'origen: "Next important element of this operation will be to provide assistance at the following stage focusing on organising return operations to the countries of origin", (Frontex, 2011f).

En un inici fins a 14 Estats membre es van comprometre amb recursos, encara que dos mesos després no-

més 8 d'aquests van seguir actius. Alguns dels agents desplegats en el marc de l'operació aniran destinats a entrevistar persones migrades en centres de detenció d'immigrants (Frontex, 2011g).

Participen experts d'Itàlia, Àustria, Bèlgica, França, Alemanya, Malta, Països Baixos, Portugal, Romaniaa, Suïssa, Suècia i Espanya.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
ATTICA	2009-2016	Informe d'anàlisi de riscos de Frontex	Mediterrani central (Grècia oriental), fronteres marítimes, terrestres i aeroport

Attica va començar el 2009 com un projecte pilot destinat a donar suport a les autoritats gregues i búlgares en la detecció i retorn de les persones migrades, mitjançant experts en filtrat per a identificar l'origen de les persones. També s'aportava entrenament en filtrat i detecció de documents falsos, cooperant amb embaixades de tercers països i en operacions de deportació de persones. El projecte s'ha renovat anualment des del seu llançament (Stawatch, 2009:19).

L'operació RABIT desplegada el 2010 a Grècia s'integrava en les dues operacions conjuntes Attica i Poseidon. El 2014 es despleguen més experts en filtrat de persones i intèrprets de fins a 14 Estats membre.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
RABIT 2010	Novembre 2010 - Març 2011	Grècia	Frontera terrestre de Grècia amb Turquia

El 2010 el govern grec demana ajuda a Frontex a causa del volum de persones que es trobava a la seva frontera terrestre amb Turquia a la regió de Evros. Serà la primera vegada que un Estat membre de la UE sol·liciti la intervenció de les Rapid Border Intervention Team (RABIT) de Frontex. L'operatiu serà desplegat el novembre, i la idea inicial era actuar durant 2 mesos, no obstant això, es decideix allargar l'operació fins el març. Els equips s'integraran en les operacions Poseidon i Attica ja desplegades en la zona.

El desplegament serà valorat de la següent manera per l'Agència:

The first ever RABIT deployment has achieved measurable results. Detections of illegal entry at the Greek land border with Turkey have fallen by 44% since October and we hope to see continued benefits from the ongoing efforts of the 26 Member States involved. However, irregular immigration cannot be effectively managed with short-term solutions (Frontex, 2010a).

Després de la retirada d'aquest desplegament d'intervenció ràpida, es reforçaran les operacions Poseidon i Tritó.

El primer desplegament dels RABIT serà realitzat a Portugal el 2007 però en el marc d'unes maniobres d'entrenament.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
EUROCUP 2008, 2012, 2016	2008, 2012, 2016	Polònia, Ucraïna, França	Diversos aeroports europeus i de tercers països. Algunes fronteres terrestres

El desplegament de l'operació conjunta Eurocup es realitza en diversos aeroports a causa de la massiva arribada de persones a algunes ciutats europees amb motiu de l'esdeveniment esportiu. Es realitzarà per primera vegada el 2008 i es continuarà fent cada quatre anys, coincidint amb l'Eurocupa.

El 2012 el desplegament es realitzarà a Polònia i Ucraïna, amb experts de 23 Estats membre, reforçant els controls de fronteres i la vigilància. Això també inclourà controls a les fronteres terrestres a Polònia i en altres Estats membre (Frontex, 2013: 10).

El 2016 l'operació es realitzarà a petició de França amb la participació de 15 Estats membre i tercers països com Albània, Turquia i Ucraïna en un total de 7 aeroports. El desplegament comprendrà personal expert en filtrat de persones, detecció de documents falsos i un reforç en els controls de seguretat.

Aquest desplegament respon és una securització del moviment de les persones que s'entenen com una amenaça que fa falta controlar i vigilar.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
NEPTUNE (18)	2009-2013	No s'especifica	Fronteres exteriors de la UE: Eslovènia, Hongria, Romania, Bulgària, Grècia

(18) Statewatch (2009: 34, 41)

L'objectiu de l'operació Neptune va ser reforçar els controls fronterers a Hongria, Sèrbia i Croàcia (Ruta dels balcans) ampliada més endavant a Grècia i a altres Estats membre, amb la finalitat d'interceptar els moviments de persones migrades. També va desenvolupar una agència internacional per a millorar la cooperació amb tercers països (Taylor, 2015).

El 2013 Frontex detecta canvis en els moviments migratoris i conclou que necessita una operació amb major grau de flexibilitat per a adaptar-se a les noves rutes. Les operacions Neptune i Jupiter van servir com a camp de proves per al concepte de les Joint Border Control Teams, que seran la base per al disseny de les operacions dels anys posteriors, amb mecanismes més flexibles de desplegament i replegament (Taylor, 2015). També s'actua el 2013 en tercers països com Albània, Bòsnia, República de Macedònia i Sèrbia.

Tant Neptune com Jupiter s'acabaran en 2013.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
PEGASUS	2014-2016, 2018	No s'especifica	Punts concrets d'entrada a les fronteres exteriors de la UE

Pegasus forma part d'un conjunt d'operacions integrades en el Prèmer Concept, consisteix en entrevistes realitzades a les persones detingudes per creuar il·legalment a l'espai Schengen o la UE amb la finalitat de recollir informació sobre les màfies, especialment en aeroports i frenar la immigració il·legal (Frontex, 2017b:3).

Segons els informes anuals publicats per l'Agència en 2016 es farà un salt qualitatiu gràcies al projecte Joint Action Days (JAD) (Frontex, 2017b) inclòs en l'operació Pegasus, que es centrarà principalment en actuacions a les fronteres exteriors de la UE. Frontex coordina als European Border Teams Members (EBTM)(c) en punts seleccionats d'encreuament de fronteres, en dies concrets contra amenaces concretes. És a dir, aquests dies comprenen una intensificació concreta d'alguns punts d'entrada de les fronteres.

En aquesta operació es collabora amb la Interpol i l'Europol.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
JUPITER (21)	2013	No s'especifica	No s'especifica

(21) Frontex (2013: 10)

L'objectiu principal de Jupiter va ser reforçar les capacitats en seguretat dels membres de les fronteres exteriors orientals de la UE. Per a això es va desplegar equip humà i tècnic d'altres Estats membre, amb la finalitat de millorar el control i la vigilància de les fronteres en les zones més vulnerables. També es va realitzar en territori de tercers països com Moldàvia i Ucraïna mitjançant cooperacions amb els seus respectius guàrdies de fronteres. Com va passar amb l'operació Neptune, Jupiter s'acabarà el 2013 pel canvi en les rutes dels moviments migratoris.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
TRITON	Novembre 2013-2015 (2016 Expanded Triton)-2017, 2018	Itàlia demana ajuda per a reforçar l'operació Mare Nostrum a la UE, al que Frontex llança l'operació Tritó	Aigües territorials d'Itàlia i Malta

L'operació Triton va venir a substituir el 2014 a Mare Nostrum, desplegada pel govern italià, i a les dues operacions conjuntes Hermes i Aeneas que també actuaven en la zona. Triton és coordinada per Frontex en reforç als guardacostes italians, però és liderada pel Ministeri de Defensa italià, i cobreix les aigües territorials d'Itàlia i Malta (Frontex (2016a)). Està molt més centrada en acabar amb el negoci dels traficants que amb el salvament de persones. Amb un pressupost molt més reduït que el de l'operatiu italià; 3 milions mensuals (Adam, 2015).

A petició dels guardacostes italians es podien redirigir els vaixells de Frontex quan es produïen grans moviments de persones en zones fora de l'àrea d'operacions.

Triton seria reforçada el 2015 (passant a ser Expanded Triton), al costat de l'operació Poseidon, en pressupost i equips; vaixells, patrullers, helicòpters i equips de persones especialitzats en filtrat de persones, entre altres (Frontex, 2015e).

Un total de 26 països europeus van participar en l'operació Triton amb el desplegament de tècnics i equips; Àustria, Bèlgica, Croàcia, República Txeca, Di-

namarca, Estònia, Finlàndia, França, Alemanya, Grècia, Islàndia, Irlanda, Letònia, Lituània, Luxemburg, Itàlia, Països Baixos, Noruega, Polònia, Portugal, Romaniaa, Eslovènia, Espanya, Suïssa, Suècia, i Anglaterra.

El 2015 l'operació passa a coordinar-se amb l'operació EUNAVFOR Med (canviada de nom com a Operació Sofía) i en la qual es demanarà la col·laboració dels operatius de l'OTAN desplegats al Mediterrani. El que acabarà de militaritzar per complet les operacions per al control dels fluxos migratoris.

L'operació Triton també està en el marc de les *European Patrols Network (EPN)*.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
RABIT 2015	2015	Grècia	Frontera marítima entre Grècia i Turquia

El 2015 Grècia torna a demanar a Frontex el desplegament dels RABIT (Rapid Border Intervention Teams) i més endavant les EGBT a les illes gregues i la mar Egea per a tractar amb el gran volum de persones que arribaven a les seves costes. El desplegament requerirà que Grècia aporti gran nombre d'oficials per a treballar juntament amb els desplegats per Frontex. El dispositiu incrementaria el nombre d'efectius, d'equips, de vaixells i cotxes patrulla, i tindria un nou enfocament en els controls de seguretat, treballant amb experts en control de dades i filtrat i identificació de persones.

El director executiu de Frontex, Fabrice Leggeri, va definir així els objectius de l'operació:

The RABIT deployment will allow us to increase the number of both sea and land patrols, which means more migrants will be identified and properly registered soon after they arrive on the Greek islands. In other words, launching RABIT means upscaling Operation Poseidon Sea (Frontex, 2015d).

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
VEGA Children	2014-2016, 2018	Anàlisi de Frontex	Aeroports de la UE de tercers països

Amb Vega Children Frontex desplega agents per a la detecció de persones menors migrades que puguin haver pagat a màfies o que puguin estar sent víctimes del tràfic de persones. L'operació es realitza conjuntament amb altres organitzacions: Europol, Interpol, AC-

NUR, OIM entre altres. Els seus principis i metodologia es basaran en el VEGA Children Handbook, realitzat per Frontex conjuntament les organitzacions amb les quals desenvolupa l'operació (Frontex, 2015f).

En la primera fase de l'operació es van detenir a tres persones sospitoses d'haver facilitat l'entrada de menors a la UE, a l'aeroport d'Amsterdam i a París. 18 Estats membre van participar en el projecte el 2015, i es va realitzar en els aeroports d'Amsterdam, Bucarest, Lisboa, Ljubljana, Madrid, París, Porto, Estocolm, Viena i Varsòvia. També es van fer tasques de reconeixement de documents falsificats.

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
ALEXIS	2014-2016, 2018	No s'especifica	No s'especifica

Aquesta operació s'implementa per fases en diferents aeroports de 23 Estats membre en 37 aeroports. Comptarà amb el suport de la Interpol. La seva principal funció serà la de detectar vulnerabilitats en aquests aeroports especialment els relacionats amb la immigració irregular (Frontex, 2018: 112).

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
Joint Action Days: DANUBE 3	11-22 de Juny de 2018	Co-liderada per Frontex juntament amb Bulgària i Lituània	Bulgària i Lituània

S'implementa de l'11 al 22 de juny de 2018, centrant-se en interceptar la immigració il·legal, el tràfic d'éssers humans, el frau d'impostos especials i el frau de documents associats amb la immigració.

En aquesta operació, i a partir de 2018 es fomenta que Frontex co-liderar amb altres agents dels Estats membre, en aquest cas per les autoritats duaneres de Bulgària i Lituània. Aquesta operació va formar part dels denominats Joint Action Days, que consisteixen en accions en dies de manera coordinada en diferents punts de les fronteres, en aquest cas a les fronteres exteriors (Frontex, 2018: 25).

Nom de l'operació	Data	Sol·licitada per	Zona geogràfica de l'actuació
OPERACIONES DE RETORNO	2005-2018	Frontex i tots els Estats membre	No s'especifica

Frontex facilita des del seu inici les operacions de retorn, com mostren els informes anuals publicats. No obstant això, des de la seva conversió en l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes, moment

en què s'amplia gran part del seu mandat, passa a realitzar i coordinar juntament amb països de la UE, Schengen o tercers països operacions de retorn. Es poden consultar les operacions de retorn amb més facilitat des de 2013 en el següent enllaç: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?-category=frontex-evaluation-reports>

El 2018 s'aporten dades interessants sobre les operacions de retorn (Frontex, 2018: 118):

- Es van organitzar o van coordinar 345 operacions de retorn amb el suport de Frontex.
- 12.245 nacionals de tercers països van ser retornats en vols xàrter en operacions de retorn organitzades o coordinades per Frontex. Gairebé la meitat dels retornats (6.099) van ser retornats en forma conjunta operacions de retorn. Es van establir quatre noves destinacions de retorn: Burkina Faso, Bielorrússia, el Senegal i Guinea Bissau. En total, es van aconseguir 38 destinacions, en comparació amb 32 països aconseguits el 2017.
- Es produeix un augment de l'interès dels Estats membres en les operacions de retorn. El número d'aquestes operacions va augmentar en gairebé un 76% el 2018 en comparació amb el 2017.

En definitiva, cap de les principals operacions realitzades per l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes ha tingut un mandat únic i específic de

rescat de persones, sinó que el seu mandat ha estat el de persecució de crims relacionats amb l'espai fronterer. Les operacions analitzades porten a la pràctica la narrativa securitària de la Unió Europea i els seus Estats membre, abordant la qüestió dels fluxos migratoris amb els mateixos recursos i mitjans que les activitats criminals que es donen a les fronteres: criminalització, ús de la força i coerció.

És especialment destacable que les operacions que han substituït a l'operació desenvolupada pel govern italià Mare Nostrum, hagin arribat a comptar amb fins al triple de pressupost que les operacions portades a terme per la Unió Europea amb Frontex desplegades per a substituir-les.

L'anàlisi general de l'activitat operacional de l'Agència és que s'obvia completament que l'assistència i rescat de persones pugui efectuar-se per una flota civil amb mitjans per a assistir i socórrer a les persones, amb capacitats i mitjans que abordin la qüestió, amb mitjans humanitaris de manera que es doni un tracte diferent que al de fets criminals.

Per tant, la pràctica de Frontex aplica la doctrina securitària, on les fronteres europees es veuen amenaçades pels fluxos migratoris, convertint el propi fet de migrar en una amenaça per a la seguretat de la UE.

*Elaboració pròpia de les operacions a partir de les fonts: Parlament Europeu (2006), Statewatch (2005, 2008, 2009, 2012, 2015, 2017), Frontex (2011, 2013, 2014b, 2017b, 2017c, 2018), Frontex (2005-2017), el Ministeri de l'Interior d'Espanya (2017), Tribunal de comptes europeu (2007).

Notes:

(a) *Framework of European Patrols Network (EPN)*: es tracta d'un concepte de seguretat fronterera regional permanent que permet la sincronització de les mesures nacionals dels Estats membres i la seva integració a les activitats europees conjuntes i amb Frontex. Junta activitats ja existents dels Estats amb reforços i coordinació de la UE. És la primera vegada que es desplega un sistema de vigilància de fronteres marítimes de la UE. La primera fase es desenvolupa al Mediterrani i a l'Atlàntic. En una segona fase es desplega una part més organitzativa en la qual els Centres de Coordinació Nacional de cada Estat són clau, compartiran informació i es coordinaran al seu torn amb Frontex.

(b) Centres de Coordinación Nacionales (CCN): l'eix de coordinació del programa de vigilància de les fronteres europees, Eurosur, són la xarxa de Centres Nacionals de Coordinació (CCN). Cada estat membre estableix

un NCC, que agrupa les autoritats responsables del control fronterer en un Estat membre donat. Les seves funcions són les de coordinar les activitats de vigilància fronterera a nivell nacional i servir com un centre per a l'intercanvi d'informació, la qual recopilen a nivell nacional i local. Tota aquesta informació es comparteix amb la resta d'Estats membre i amb Frontex.

(c) *European Border Teams Members (EBTM)*: són els nous equips de reacció ràpida de Frontex, l'Agència té la tasca de proporcionar ràpidament assistència als Estats membres de la UE que es troben sota una gran pressió de fluxos migratoris.

S'espera que els Estats membres de la UE contribueixin a aquesta capacitat de reacció ràpida mitjançant la creació d'un "cos permanent" d'almenys 1.500 experts, que han d'estar disponibles per al seu desplegament a curt termini. Aquest equip permanent forma part de les funcions ampliades de l'Agència l'any 2016. Els equips poden desplegar-se en diverses activitats: operacions conjuntes de Frontex, intervencions ràpides, intervencions de retorn i altres operacions (incloses intervencions de retorn ràpid).

CONCLUSIONS

La Unió Europea, els Estats membre i l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes han reforçat el discurs, les polítiques i les pràctiques securitàries que aborden el moviment de les persones com una amenaça, tractant-les com un crim transfronterer més, d'aquesta manera s'allunyen d'utilitzar mitjans humanitaris i organitzacions de rescat civil.

S'ha pogut constatar mitjançant l'anàlisi de 19 de les principals operacions realitzades per Frontex, que implementa pràctiques securitàries que criminalitzen a les persones que fugen de la violència. També, que té un paper actiu en les operacions de retorn de les persones, per a les quals destina una part cada vegada més important del seu pressupost i davant les quals hi dota un rol més actiu des del 2016.

Podem concloure que L'Agència Europa de la Guàrdia de Fronteres i Costes no s'ha creat, ni té un mandat principal de rescat de persones, ni tampoc recursos especialment destinats al rescat, els rescats que es produeixen es fan de manera col·lateral a les seves

funcions, o per a impulsar el retorn de les persones que arriben o estan a punt d'arribar a territori europeu.

La pràctica de l' Agència forma part de les polítiques d'expansió i consolidació de "l'Europa Fortalesa" que securitza les fronteres, on afirma que es generen noves amenaces i per tant es requereix un reforç fronterer, en aquest cas mitjançant el desplegament d'agents de seguretat, de manera que es genera un discurs d'un interior "segur" i un exterior "insegur" que no respon a la realitat que ens envolta o que pretén aïllar-nos d'ella.

És important destacar la falta de transparència per part de Frontex a pesar que al reglament de la seva creació (Consell Europeu, 2004: 8, 21) s'afegeix, l'any 2014, que les anàlisis de riscos, generals i específics, el seu informe general anual i el seu pressupost han de presentar-se en el Consell Europeu. Hem trobat que la informació sobre les anàlisis de riscos, els pressupostos i els informes anuals és molt variable segons els anys i que hi ha dades que no apareixen. Aquest fet dificulta el control i seguiment de les activitats de l'Agència.

En definitiva, la Unió Europea necessita fer efectiu el seu compromís amb el rescat de persones, i per a això necessita abandonar les pràctiques securitàries frontereres que condueixen a major control del moviment de les persones i no assegura el dret d'acolliment, alhora que condueixen a la progressiva militarització del tracte dels fluxos migratoris. A més, s'aborden els fluxos migratoris des d'anàlisis de riscos, obviant completament que es tracta de persones que fugen de la violència física i estructural dels seus països.

En aquest sentit la Unió Europea i els Estats membre haurien de buscar i analitzar, les causes estructurals que generen violència als països d'origen de les persones que migren i busquen refugi, així com els factors que incentiven la violència global i la desigualtat econòmica. Alhora que, es fa necessari abordar les possibles responsabilitats de cadascun dels Estats membres de la UE a generar més desigualtat econòmica i violència global amb algunes de les seves polítiques.

BIBLIOGRAFIA

- ACNUR (2019): "Tendencias globales. Desplazamiento forzado en 2018" en ACNUR, disponible a <https://www.acnur.org/5d09c37c4.pdf>, Data de consulta, 20-08-19.
- AKKERMAN, MARK (2018): "Expanding the Fortress" en Transnational Institute, disponible a https://www.tni.org/files/publication-downloads/expanding_the_fortress_-_1.6_may_11.pdf. Data de consulta, 19-05-19.
- AMOORE, LOUISE (2009): "Algorithmic war: Everyday geographies of the war on terror", *Antipode*, 41(1), 49–69.
- ARIELI, TAMAR (2016): "Borders, conflict and security", *International Journal of Conflict Management*, 27(4), 487-504.
- BARKIN, SAMUEL J Y BRUCE CRONIN (1994) "The state and the nation: Changing norms and the rules of sovereignty in international relations" *International Organization*, 48(1)107-130.
- BAUDER, HARALD (2011): "Toward a Critical Geography of the Border: Engaging the Dialectic of Practice and Meaning", *Annals of the Association of American Geographers*, 101(5), 1126-1139.
- COMISIÓN EUROPEA (2019): *ATLAS operation of the Frontex Agency*, en Comisión Europea, disponible a <https://ec.europa.eu/avservices/photo/photoByReportage.cfm?ref=014195&sitelang=en>. Data de consulta 13-04-19.
- _____ (2015): *La Guardia Europea de Fronteras y Costas Factsheet*, en Comisión Europea, disponible a https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_es.pdf. Data de consulta 15-04-19.
- CONSEJO EUROPEO (2018): *Infografía - EU Mediterranean operations 2015-2018* en Consejo europeo, disponible a: <https://www.consilium.europa.eu/es/infographics/saving-lives-sea-february-2018/>. Data de consulta 13-02-19.
- _____ (2004): *REGLAMENTO (CE) N.º 2007/2004 DEL CONSEJO (2004) por el que se crea una Agencia Europea para la gestión de la cooperación operativa en las fronteras exteriores de los Estados miembro de la Unión Europea*, en Consejo europeo, disponible a: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R2007:20070820:ES:PDF>. Data de consulta 14-03-19.
- _____ (2016): *REGLAMENTO (UE) 2016/1624 (2016), sobre la Guardia Europea de Fronteras y Costas, por el que se modifica el Reglamento (UE) 2016/399*, en Consejo europeo, disponible a: <https://www.boe.es/doue/2016/251/L00001-00076.pdf>, Data de consulta 22-03-19.
- DIARIO OFICIAL DE LA UNIÓN EUROPEA (2016): *Reglamento (UE) 2016/1624 del Parlamento Europeo y del Consejo* en Diario Oficial de la Unión Europea, disponible a <https://www.boe.es/doue/2016/251/L00001-00076.pdf>. Data de consulta 12-03-19.
- EMMERS, RALF (2013): "Securitization", en: *Collins (ed): A. Contemporary Security Studies. 3ª Edición*. Oxford, Oxford University Press, 131-146.
- FRONTEx (2017a): *Operation DRAGON delivers major blow to organised crime*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/operation-dragon-delivers-major-blow-to-organised-crime-elX6JE>. Data de consulta 13-04-19.

- _____ (2010a): *Frontex RABIT Deployment to Greece Extended Until March 2011*, en Frontex, disponible a: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-rabit-deployment-to-greece-extended-until-march-2011-4dbY6K>. Data de consulta 12-03-19.
- _____ (2016b) *Joint Operation Focal Points Land*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/focus/joint-operation-focal-points-land-qfJuGK>. Data de consulta 21-3-19.
- _____ (2016a): *Joint Operation Triton (Italy)*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/focus/joint-operation-triton-italy—ekKaes>. Data de consulta 20-3-19.
- _____ (2015a): *Frontex and Greece agree on operational plan for Poseidon Rapid Intervention*, en Frontex, disponible a: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-and-greece-agree-on-operational-plan-for-poseidon-rapid-intervention-yiSxga>. Data de consulta 10-04-19.
- _____ (2011a): *Hermes 2011 running*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/mediacentre/news-release/hermes-2011-running-T7bJgL>. Data de consulta 05-3-19.
- _____ (2015b): *Frontex welcomes pledges to boost operations Triton and Poseidon*, en Frontex, disponible a: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-welcomes-pledges-to-boost-operations-triton-and-poseidon-U6vDFW>
- _____ (2011b): *Frontex Guest Officers Sent to Work in Italy*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-guest-officers-sent-to-work-in-italy-URXwEO>. Data de consulta 3-3-19.
- _____ (2011c): *Update to Joint Operation Poseidon 2011*, en Frontex, disponible a: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/update-to-joint-operation-poseidon-2011-jzFwV>. Data de consulta 03-03-19.
- _____ (2015c): *Frontex expands its Joint Operation Triton*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-expands-its-joint-operation-triton-udpbHP>. Data de consulta 4-3-19.
- _____ (2011d): *RABIT Operation 2010 Ends, Replaced By JO Poseidon 2011*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/rabit-operation-2010-ends-replaced-by-jo-poseidon-2011-iA6Kaq>. Data de consulta 3-3-19.
- _____ (2016b): *Joint Operation Triton (Italy)*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/focus/joint-operation-triton-italy-ekKaes>. Data de consulta 4-3-19.
- _____ (2015d): *Frontex accepts Greece's request for Rapid Border Intervention Teams*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-accepts-greece-s-request-for-rapid-border-intervention-teams-amcPiC>. Data de consulta 10-3-19.
- _____ (2014a): *Frontex Focal Points — The Sea's The Limit*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/focus/frontex-focal-points-the-sea-s-the-limit-LlhpbH>. Data de consulta 10-3-19.
- _____ (2009): *General Report*, en Frontex, disponible a <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201008/20100805ATT79751/20100805ATT79751EN.pdf>. Data de consulta 7-3-19.
- _____ (2011e): *General Report*, en Frontex, disponible a <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201207/20120725ATT49372/20120725ATT49372EN.pdf>. Data de consulta 3-4-19.

- _____ (2013): *Annual Activity Report*, en Frontex, disponible a http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/59177/att_20140818ATT87670-6654011261055466919.pdf. Data de consulta 9-3-19.
- _____ (2014b): *Annual Activity Report*, en Frontex, disponible a http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/84687/FRONTEX%20AAR%202014_13.05.2015.pdf. Data de consulta 13-3-19.
- _____ (2017b): *Frontex Evaluation Report, Pulsar Concept: Pegasus 2017*, En Frontex, disponible a https://frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Frontex_Evaluations_Reports/Air/FER_JO_Pegasus_2017_-_PUBLIC.pdf. Data de consulta 10-3-19.
- _____ (2017c): *Annual Activity Report*, en Frontex, disponible a https://frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Annual_report/2017/Annual_Activity_report_2017.pdf. Data de consulta 3-3-19.
- _____ (2018): *Consolidated Annual Activity Report*, en Frontex, disponible a <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/185405/CAAR%202018.pdf>. Data de consulta 12-3-19.
- _____ (2011f): *Hermes 2011 running*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/hermes-2011-running-T7bJgL>. Data de consulta 27-2-19.
- _____ (2015e): *Frontex welcomes pledges to boost operations Triton and Poseidon*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-welcomes-pledges-to-boost-operations-triton-and-poseidon-U6vDFW>. Data de consulta 12-3-19.
- _____ (2011g): *Frontex Guest Officers Sent to Work in Italy*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-guest-officers-sent-to-work-in-italy-URXwEQ>. Data de consulta 20-3-19.
- _____ (2015f): *Frontex publishes VEGA Handbook: Children at airports*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-publishes-vega-handbook-children-at-airports-bvtPly>. Data de consulta 22-3-19.
- _____ (2005-2017): *European Border and Coast Guard Agency Budget*, en Frontex, disponible a <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>. Data de consulta 25-3-19.
- GUARDIA CIVIL (2016): *El Director General de la Guardia Civil presenta las operaciones EPN-INDALO y EPNHERA2016*, en Guardia Civil, disponible a <http://www.guardiacivil.es/ga/prensa/noticias/5887.html>. Data de consulta 5-5-19.
- JOHNSON, COREY y otros (2011): "Interventions on rethinking "the border" in border studies", *Political Geography*, Elsevier Ltd, 30(2), 61–69.
- JONES, REECE y COREY JOHNSON (2016): "Border militarisation and the re-articulation of sovereignty", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 41(2), 187–200.
- LÉONARD, SARAH (2010): "EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices", *European Security*. Taylor & Francis, 19(2), 231–254.
- MARENGONI, VALERIA (2016): "El desplazamiento de personas: refugiados y principio de non refoulement", disponible a https://reunir.unir.net/bitstream/handle/123456789/4844/Valeria_Marengoni.pdf?sequence=1. Data de consulta 10-7-19.
- MESSINA, ANTHONY. (2016): "Securitizing Immigration in the Age of Terror Politics: Securitizing Immigration in the Age of Terror", *World Politics*, 66(3), 530–559

- MINISTERIO DEL INTERIOR DE ESPAÑA (2017): *La Policía Nacional inicia junto a FRONTEX la operación Minerva'16 en los puertos de Algeciras, Tarifa y Ceuta*, en Ministerio del interior, disponible a http://www.interior.gob.es/prensa/noticias/-/asset_publisher/GHU8Ap6ztgsg/content/id/6214809. Data de consulta 15-5-19.
- MULLER, BENJAMIN J. (2009): "Borders, Risks, Exclusions", *Studies in Social Justice*, 3(1), 67–78.
- MUTIMER, DAVID. (2013) "*Critical Security Studies: A Schismatic History*", en: Collins (ed): *A. Contemporary Security Studies*. 3ª Edición. Oxford, Oxford University Press, 67-86.
- NURUZZAMAN, MOHAMMED (2006): "*Paradigms in conflict: The contested claims of human security, critical theory and feminist*", *Cooperation and Conflict*, 41(3), 285–303.
- PARLAMENTO EUROPEO (16-09-2006): *Preguntas Parlamentarias sobre las actividades de Frontex*, en Parlamento europeo, disponible a <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2006-3747&language=ES>
- RUIZ BENEDICTO, AINHOA y PERE BRUNET (2018): "Levantando muros: políticas del miedo y securitización en la Unión Europea", en Centre Delàs d'Estudis per la Pau, disponible a http://www.centredelas.org/images/INFORMES_i_altres_PDF/informe35_LevantandoMuros_CAST.pdf. Data de consulta 6-6-19.
- SALAZAR P. ROBINSON E IVONNE YENISSEY R. (2011): "La securitización de la seguridad pública: una reflexión necesaria", en *El Cotidiano*, disponible a <http://www.redalyc.org/pdf/325/32518423004.pdf>. Data de consulta 12-2-19
- SHAMIR, RONEN (2016): "Without Borders? Notes on Globalization as a Mobility Regime", *American Sociological Association*, 23(2), 197–217.
- STATEWATCH (2005): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a <http://www.statewatch.org/news/2006/jun/frontex-report-2005.pdf>. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2008): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a <http://www.statewatch.org/news/2009/jul/eu-frontex-annual-report-2008.pdf>. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2009): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a http://www.statewatch.org/observatories_files/frontex_observatory/gen_rep_2009_en.pdf. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2012): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a http://www.statewatch.org/observatories_files/frontex_observatory/2013-09-frontex-annual-report-2012.pdf. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2015a): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a: <http://statewatch.org/news/2016/jul/eu-frontex-2015-activity-report.pdf>. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2017): *Informe anual de actividad de Frontex*, en Statewatch, disponible a <http://www.statewatch.org/news/2017/aug/eu-frontex-activity-report-2016.pdf>. Data de consulta 12-2-19.
- _____ (2015b): *Final report on Joint Operation "MOS MAIORUM"* en Statewatch, disponible a <http://www.statewatch.org/news/2015/jan/eu-council-2015-01-22-05474-mos-maiorum-final-report.pdf>. Data de consulta 13-02-19.
- TAYLOR, ADAM (2015): "Italy ran an operation that saved thousand of migrants for drowning in the mediterranean sea", en *The Washington Post*, disponible a https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/04/20/italy-ran-an-operation-that-save-thousands-of-migrants-fromdrowning-in-the-mediterranean-why-did-it-stopnoredirect=on&utm_term=.80b16dc60f2a. Data de consulta 4-5-19.

- TRIBUNAL DE CUENTAS EUROPEO (2007): *Report on the annual accounts of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States for the financial year 2007*, en Tribunal de cuentas europeo, disponible a <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200810/20081029ATT40977/20081029ATT40977EN.pdf>. Data de la consulta 3-5-19.
- UNIÓN EUROPEA (2017): *Agencia Europea de la Guardia de Fronteras y Costas (Frontex)*, en Unión Europea, disponible a https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_es. Data de consulta 7-6-19.
- VOLLMER, BASTIAN A. (2012): "Making light of borders The case of the external EU border", *Migration Letters*, 9(2), 131 – 140.
- WALTERS, WILLIAM (2002): "Mapping Schengenland: Denaturalizing the border", *Environment and Planning D: Society and Space*, 20(5), 561–580.
- ZACHER, MARK W. (2001): "The Territorial Integrity Norm: International Boundaries and the Use of Force". *International Organization*, 55(2), 215–250.

ANNEX 1

PRESSUPOST DE FRONTEX 2005-2018

	PRESUPUESTO
2005	6.280.202
2006	19.166.300
2007	41.980.000
2008	70.432.000
2009	83.250.000
2010	92.846.928
2011	118.187.000
2012	89.578.000
2013	93.950.000
2014	97.945.077
2015	143.300.000
2016	232.757.000
2017	280.560.000
2018	288.663.520
TOTAL	1.658.896.027

Font: Elaboració pròpia a partir dels pressupostos anuals de Frontex (Frontex, 2005-2018)

ANNEX 2

OPERACIONS CONJUNTES DE FRONTEX PELS ANYS (2005-2018)

Operació	Zona geogràfica	Anys que s'ha realitzat	Periodicitat	Tipo
FOCAL POINTS	Fronteres occidentals i meridionals: Bulgària, Finlàndia, Grècia, Hongria, Polònia, Romania, Eslovàquia i Eslovènia. El 2008 s'amplia a 11 aeroports El 2009 s'amplia a Estònia, Letònia, Lituània i s'afegeix la marítima i l'aèria. El 2011 es realitza tot l'any en comptes d'alguns mesos El 2012 s'amplien els Estats, incloent tercers països : Albània, Àustria, Bèlgica, Bòsnia, Bulgària, Xipre, República Txeca, Finlàndia, França, República de Macedònia, Alemanya, Grècia, Hongria, Itàlia, Letònia, Moldàvia, Països Baixos, Noruega, Polònia, Portugal, Romania, Sèrbia, Espanya, Suïssa, Ucraïna. I s'inclou una versió estesa	2005-2018	Anual	Terra, mar, aire
Primera operació conjunta	Àustria, República Txeca, Alemanya, Itàlia, Hongria, Polònia, Eslovàquia, Eslovènia	2005		Terra
"Traballadors ilegals"	Àustria, República Txeca, Alemanya, Itàlia, Hongria, Polònia, Eslovàquia, Eslovènia	2006		Terra
TORINO	Aeroport de Torí	2006		Terra
POSEIDON	Grècia; ports i fronteres, el 2008 s'augmenta a Bulgària. El 2009 s'amplia l'operació a la mar. En 2011 es realitzarà tot l'any (i no durant uns mesos) El 2015 es reemplaça per la Poseidon Rapid Intervention (PRI)	2006-2018	Anual	Terra, mar
DELEGATS DE FRONTERES	Fronteras exteriors (els dos costats)	2006-2007		Terra
COORDINATION POINTS	Estats membre de la UE i Schengen i més tard s'expandeix a tercers països El 2006 és un projecte pilot El 2011 es realitza a la frontera entre Ucraïna i Moldàvia El 2018 es desenvolupa en un tercer país: Sèrbia i per la final de la Lliga de Campions celebrades en un altre tercer país: Ucraïna	2006-2018		Terra, aire

Operació	Zona geogràfica	Anys que s'ha realitzat	Periodicitat	Tipo
AGIOS	Ports espanyols mediterrani	2006-2007		Terra
HERA I	Àfrica occidental. A partir de 2008 serà una operació conjunta amb Hera II	2006-2008		Terra
HERA II	Àfrica occidental amb destinació Canàries (Mauritània, el Senegal, Cap Verd) A partir de 2008 només serà Hera (juntament amb Hera I) El 2011 es torna permanent i no per mesos	2006-2018	Anual	Mar
JASON I	Mediterrani central	2006 (en preparació) -?		Mar
NIRIS	Mar Bàltica i Mar del Nord	2006 (en preparació) -?		Mar i terra
ZEUS	Ports d' Estats membres	2006 (en preparació), 2009		Mar i aire
AGELAUS	Aeroports de la UE	2006 (en preparació) -?		Terra
HYDRA	No s' especifica	2006 (en preparació) -?		No s'especifica
AMAZON	No s' especifica	2006 (en preparació) -?		No s'especifica
ARGONAUTS (Proyecto piloto)	Estats membre de la UE i Schengen	2006 (en preparació), 2008, 2009		Aire
OC EN MALTA	Malta	2006		Terra i mar
MINERVA	Mediterrani Occidental: Espanya	2006-2016, 2018	Anual	Mar
INDALO	Mediterrani Occidental: Espanya	2006-2018	Anual	Mar
25 operaciones conjuntas son llevadas a cabo/ iniciadas en 2007	No s'especifica	2007-?	No especifica	No s'especifica
HAMMER	115 aeroports. L'operació té diverses fases que s'implementen segons l'any en diferents aeroports	2008-2009		Aire
EPN (EUROPEAN PATROLS NETWORK) INCLOU: Aeneas Hermes Índalo Hera Minerva	Mar Mediterrània	2008-2016, 2018	Anual	Mar
NAUTILUS	Mediterrani central: Itàlia i Malta	2008-2009		Mar
ATLAS	Frontera de Polònia amb Ucraïna	2008-?		
HERMES	Mediterrani central: Itàlia i Espanya	2008-2016	Anual	Mar
EUXINE	Mar Negre: Romania	2008		Mar
ARIADNE	Fronteres orientals: Polònia	2008		Terra
FIVE BORDERS: ATLAS I, ATLAS II, ATLAS III	Fronteres orientals: Polònia, Eslovàquia, Hongria, Romania	2008		Terra
HERAKLES	Fronteres sud-orientals: Hongria, Romania, Bulgària	2008		Terra
EUROCUP	Àustria i Suïssa En 2012 s' amplia a Polònia, Ucraïna, República Txeca, Alemanya, Itàlia, Portugal, Espanya, Països Baix	2008, 2012, 2016	Cada quatre anys	Aire

Operació	Zona geogràfica	Anys que s'ha realitzat	Periodicitat	Tipo
DRIVE IN	Fronteres meridionals: Eslovènia	2008		Terra
GORDIUS	Fronteres orientals: Romania, Hongria, Eslovàquia i Polònia	2008		Terra
KRAS	Fronteres meridionals: Eslovènia	2008		Terra
LYNX	Fronteres orientals: Eslovàquia	2008		Terra
LONGSTOP	22 aeroports	2008		Aire
ZARATHUSTRÀ	38 aeroports	2008		Aire
ZORBA	51 aeroports	2008		Aire
SILENCE	13 aeroports	2008		Aire
JUPITER	Fronteres orientals: Polònia, Eslovàquia, Hongria, Romania El 2012 es realitza a Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Eslovàquia, Hongria, Romania	2009-2013	Anual	Terra
NEPTUNE	Fronteres orientals i meridionals: Eslovènia, Hongria, Romania, Bulgària El 2011 es realitza a Grècia i Eslovènia El 2012 es realitza a Eslovènia	2009-2013	Anual	Terra
SATURN (Part del programa Poseidon)	Grècia, Bulgària	2009		Terra
URANUS	Fronteres orientals i meridionals: Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Eslovàquia, Eslovènia, Grècia	2009		Terra
MERCURY	Fronteres occidentals i meridionals: Lituània, Polònia, Eslovènia	2009		Terra
GOOD WILL	Fronteres orientals: Romania, Hongria, Eslovàquia, Polònia	2009		Terra
LONG OVERSTAYERS	Fronteres orientals i meridionals: Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Eslovàquia, Hongria, Romania Bulgària, Eslovàquia, Eslovènia, Grècia	2009		Terra
ALPHA REINFORCEMENT	Oceà Atlàntic, principalment costa sud: Letònia, Portugal, Espanya	2009		Mar
HUBBLE	10 aeroports	2009		Aire
RABIT 2011	Frontera de Grècia amb Turquia	2011		Terra
AENEAS	Mediterrani central	2011-2014	Anual	Mar
RABIT	Grècia	2011		Terra
FLEXI FORCE: -HUBBLE -EUROCUP -VISA INTEGRITY	Bèlgica, República Txeca, França, Alemanya, Itàlia, Països Baixos, Portugal, Romania, Espanya	2010-2013	Anual	Aire
METEOR	Aeroport de Lisboa	2013		Aire
TRITON	Mediterrani central: Itàlia	2014-2018	Anual	Mar
ATTICA	Grècia	2009-2016	Anual	Terra, mar i aire
MOS MAIORUM	Estats membre de la UE i Schengen	2014, 2015, ?		
REX	No s'especifica	2014-2015		Terra
RABIT 2015	Frontera marítima entre Grècia i Turquia	2015		Mar
PEGASUS	Estats membres de la UE i Schengen	2014-2016, 2018	Anual	Aire
ALEXIS	No s'especifica	2014-2016, 2018	Anual	Aire
VEGA CHILDREN	Estats membre de la UE Schengen	2014-2016, 2018	Anual	Aire
DRAGON	Estats membres de la UE i Schengen	2017		
THEMIS	Europol, França, Itàlia	2018		
BALTIC TRACKING	Dinamarca, Estònia, Finlàndia, Letònia, Lituània, Polònia, Rússia, Suècia	2018	Anual	Mar

Operació	Zona geogràfica	Anys que s'ha realitzat	Periodicitat	Tipo
Joint action days: DANUBE 3	Bulgària i Lituània. Co-liderada per Frontex	2018		
Joint Action days: MOBILE	Alemanya, Grècia i Polònia. Europol i Interpol	2018		
OLYMPUS	Co-liderada per Frontex i França	2018		Aire
OPERACIONS DE RETORN	Estats membre de la UE i Schengen, Frontex amb tercers països	2006-2018	Anual	Terra, mar i aire

*Elaboració pròpia a partir de les fonts: Parlament Europeu (16-09-2016), Statewatch (2005, 2008, 2009, 2012, 2015, 2017), Frontex (2011, 2013, 2014, 2017, 2018), el Ministeri de l'Interior d'Espanya (27-7-17), Tribunal de comptes europeu (2007)

**En blau les operacions seleccionades per a una anàlisi posterior, els criteris s'especificaran abans d'aquesta anàlisi.

***La taula no inclou conferències, formacions, grups de treball o projectes d'implementació de tecnologies relacionades amb la seguretat o desplegament d'efectius per a la realització d'anàlisis concretes.

INFORME Núm. 28

Los bancos que invierten en armas. Actualización de la financiación de armamento nuclear, de bombas de racimo y de las principales industrias militares españolas (2011-2016)

Jordi Calvo Rufanges
Juny de 2016

INFORME Núm. 29

Exportacions espanyoles d'armament 2006-2015. Armes espanyoles utilitzades en els conflictes d'Orient Mitjà

Tica Font i Eduardo Melero
Novembre de 2016

INFORME Núm. 30

Gènere i cultura militar

Nora Miralles Crespo
Novembre de 2016

INFORME Núm. 31

**La incorporació de la dona a l'exèrcit espanyol
Opacitat, masclisme i violència**

María de Lluç Bagur
Novembre de 2016

INFORME Núm. 32

**Armes europees que alimenten conflictes.
Conflictes dels quals fugen els refugiats**

Jordi Calvo Rufanges (Coord.), Ainhoa Ruiz Benedicto i Edgard Vega Vargas
Juny de 2016

INFORME Núm. 33

**La bombolla de les armes
i la indústria militar a Espanya**

Pere Ortega
Juny de 2017

INFORME Núm. 34

Els despropòsits de la despesa militar. Anàlisi del pressupost de defensa d'Espanya de 2017

Pere Ortega, Xavier Bohigas, Xavier Mojal
Juny de 2017

INFORME Núm. 35

Aixecant murs. Polítiques de la por i securització a la Unió Europea

Ainhoa Ruiz Benedicto, Pere Brunet
Setembre de 2018

INFORME Núm. 36

**Gènere i polítiques de la inseguretat.
Una mirada feminista a los impactos de la militarización de Occidente**

Nora Miralles
Gener de 2019

INFORME Núm. 37

Banca Armada a Espanya 2019

Jordi Calvo Rufanges
Març de 2019

INFORME Núm. 38

Violència, seguretat i construcció de pau a les ciutats

Tica Font, Pere Ortega
Juliol de 2019

INFORME Núm. 39

**Noves armes contra l'ètica i les persones.
Drons armats i drons autònoms**

Joaquín Rodríguez, Xavi Mojal, Tica Font, Pere Brunet
Novembre de 2019

**Stop
Wapenhandel**

**CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU**

Amb el suport de:

